

לכבוד

ח"כ משה גפני

יו"ר ועדת הכספים

הכנסת

הנדון: התנגדות להארכת הזיכיון של כי"ל על מכרות הפוספטים - ללא תמורה ראויה

1. בסוף שנת 2021 צפויים לפוג הזיכיונות שהוענקו לחברת רותם אמפרט ישראל בע"מ (חברת בת של חברת כימיקלים ישראל בע"מ) לכריית פוספטים בשדה צפיר ושדה רותם¹. על שולחן הוועדה תונח בקרוב בקשת שר האנרגיה, לאשר את הארכת הזיכיון, ללא מכרז, בשלוש שנים נוספות. זאת, **ללא כל תמורה ועל אף ההתנהלות השערורייתית והבריונית של חברת רותם וחברת כי"ל בעבר**.
2. כידוע, מדובר בזיכיון לשימוש במשאבי טבע השייכים לציבור, מה שמחייב את המדינה לתת אותו באופן שוויוני, ובהתאם לכללי המנהל התקין. אחד הכללים הבסיסיים במובן זה, הוא קיום מכרז, על מנת למקסם את הרווח למדינה ועל מנת לפעול באופן שוויוני. ואולם, מעבר להתנהלות הכללית הנדרשת מהרשויות בהקצאת משאבי הטבע, מתן פטור ממכרז והארכת תקופת הזיכיון, אינם מוצדקים ממספר טעמים.
3. טובת הנאה לשימוש במשאבים ציבוריים, ניתנת לרוב לגורמים פרטיים, כתמריץ לפעול לאיתור המשאבים. במקרה הזה, הזיכיונות שהתגלגלו לידיה של חברת רותם אמפרט, מקורם בהיתרים שניתנו לחברת הפוספטים כשעוד הייתה חברה ממשלתית ולמעשה **חברת רותם אמפרט זכתה בזיכיון הכרייה, ללא שנשאה בסיכונים ובעלויות החיפוש**.
4. **בנוסף, התנהלותן של רותם אמפרט ושל כי"ל במהלך שנות הזיכיון אינה מצדיקה מתן הטבות נוספות:**
 - א. מדו"ח מבקר המדינה משנת 2013 עולה כי רותם התחייבה להעביר כספים לקרן לשיקום מכרות, שמטרתה שיקום הנזק הסביבתי של המכרות הפוספטים. ואולם, במשך שנים הכספים לא הועברו והוחזקו בידי רותם ובהמשך **הסכום שאותו ביקשה רותם אמפרט להעביר לקרן לא הוסכם על משרד האנרגיה**².
 - ב. מחלוקת כספית נוספת, ניהלה רותם אמפרט גם בסוגיית החישוב לקביעת השווי של מחצב הפוספט. במשך שנים נגבו תמלוגים נמוכים בגין כריית הפוספטים ורק בשנת 2010, נחתם הסדר גישור שהסדיר את הסוגייה והעלה את סכום התמלוגים לקופת המדינה³. **המשמעות היא שבמשך שנים ארוכות תמלוגי המדינה ממתן הזיכיון היו נמוכים מהתמלוגים שציפתה המדינה לקבל, ומהתמלוגים הראויים**.

¹ ראו זיכיון צפיר באתר משרד האנרגיה https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/mining_zafir/he/zafir.pdf

² דו"ח מבקר המדינה לשנת 2013, גביית תמלוגים ושימוש במשאבי טבע, בעמ' 134-135

<https://www.mevaker.gov.il/sites/DigitalLibrary/Documents/64a/2013-64a-202-Teva.pdf>

³ שם, בעמ' 126.

- ג. גם כעת, ראוי לדרוש הסברים להיקפים הזעומים שמשולמים למדינה כתמלוגים על מגזר הפוספטים. בעוד דו"חות כ"ל מעידים על מכירות בהיקף של מיליארדי שקלים ממגזר זה,⁴ שולמו למדינה כ-11 מיליון שקלים בלבד בשנים 2018-2019.⁵ מדובר בירידה של 45% בהכנסות המדינה מתמלוגים בהשוואה לנתונים בדו"ח ששינסקי 2 בנושא מחצבים; נזכיר שתכלית הדו"ח והחקיקה שבוצעה על בסיסו הייתה הגדלת חלקה של המדינה ברווחים.⁶
- ד. נזכיר גם, כי בנוסף לתמלוגים הנמוכים, רותם אמפרט הינה חברת בת של חברת כ"ל, אשר מאז התיקון לחוק מיסוי רווחי טבע בשנת 2015 ("חוק ששינסקי 2"), לא שילמה ולו שקל אחד של אותו מס על רווחי היתר שלה לרשות המיסים. כ"ל מבצעת בשנים האחרונות תכנון מס אגרסיבי, ומסרבת לשלם לרשות המיסים סכום של לפחות 600 מיליון שקלים.
5. הממשלה מתכוונת לצאת למכרז רק בעוד שלוש שנים, אז יפוג גם הסכם החכירה המאפשר לרותם להחזיק במפעלי הפוספט, מתוך הנחה שנכון יותר כלכלית, לצאת למכרז מאוחד על כלל תעשיית הפוספט בישראל (מפעלים ומכרות). במידה ועל אף עמדתנו, יוחלט להאריך את הזיכיון ללא קיום מכרז, אנו סבורים כי לכל הפחות יש לקבוע לתקופת ההארכה, שיעור תמלוגים גבוה מהשיעור הקבוע כיום, על מנת לאזן את הפגיעה הנגרמת לציבור.
- שיעור התמלוגים הקבוע כיום בהתאם לפקודת המכרות עומד על 5%. שיעור זה נקבע בעקבות ועדת ששינסקי 2, לאחר שנים רבות בהן עמד שיעור התמלוגים על 2% בלבד. בסמכות שר האנרגיה לקבוע את גובה התמלוגים ולפי פרסומים משרד האוצר המליץ לפעול להגדלתם, ולא ברור מדוע נמנע השר מלפעול להגדלת התמלוגים עד כה.
6. כמו כן, לפי המשרד להגנת הסביבה, הנזק הסביבתי, הכולל היקף אדיר של פסולת תעשייתית שיצרו מפעלי הפוספט והמכרות, מוערך במאות מיליוני שקלים. אולם, למרות כוונת משרד האנרגיה להאריך את הזיכיון, אין הסכמה על הטלת השיקום של כלל הנזק הסביבתי שגרמה רותם, על החברה עצמה. ללא הסכמה שכזו, החשש הוא שהמימון של הליכי השיקום יוטל לבסוף על הציבור. משכך, ככל שיוארך הזיכיון, יש להטיל על רותם אמפרט את החובה לשקם את כלל הנזקים הסביבתיים שגרמה בפעולות הכרייה.
7. לסיכום, לא ייתכן כי תינתן טובת הנאה כלכלית לחברה פרטית ללא ביצוע מכרז וללא מתן תמורה נאותה. זאת וודאי על רקע ההיסטוריה של התנהלות אגרסיבית אל מול המדינה. הארכת הזיכיון בתנאים הקיימים, לא רק שאיננה סבירה, היא פסולה מן היסוד. אנו מבקשים כי לא תסכים לדון כלל בבקשת משרד האנרגיה להאריך את הזיכיון של מכרות הפוספט - ללא החלטה על מתן תמורה ראויה להארכה כזו וכן ללא הסדרת המימון של שיקום הנזקים הסביבתיים שביצעה החברה.

בברכה,

מרב דוד, סמנכ"לית

מ ר ב ד ו ד

⁴ על פי דו"ח שנתי כימיקלים לישראל 2019 עמ' 125, סך המכירות במגזר פתרונות הפוספט היו \$1.98 מיליארד ב-2019. מהנתונים בדו"ח ניתן להסיק כי מרבית הפקת הפוספטים בוצעה בישראל (ישנה הפקה לחברה גם בסין).

⁵ הדו"חות הכספיים של ממשלת ישראל לשנת 2019, עמ' 362. קישור

⁶ https://www.gov.il/he/Departments/publicbodies/nature_resources_committee

העתקים

חברי ועדת הכספים

מר טמיר כהן – מנהל ועדת הכספים

עו"ד אייל לב-ארי